

BANK XIZMATLAR SEKTORINI SOLIQQA TORTISHDAGI MUAMMOLAR VA ECHIMLAR

Xo'jayorov Ixtiyor Xolmurodovich

O'zbekiston Respublikasi Bank - moliya akademiyasi magistranti

ixtiyor.x@bk.uz

DOI: https://doi.org/10.55439/INS/vol2_iss3/309

Annotsatsiya: Ushbu tmaqolada bank xizmatlarini soliqqa tortish bilan bog'liq asosiy muammolar va potentsial yechimlarni o'rganadi, bu ko'pincha murakkab moliyaviy tuzilmalar va me'yoriy-huquqiy bazalar ostida faoliyat yuritadigan sektorning funksional vazifasi sifatida qaraladi. Bank sohasida soliqqa tortish qo'shilgan qiymat solig'ini (QQS) moliyaviy vositachilikka qo'llashning qiyinligi, transmilliy banklar tomonidan foydaning o'zgarishi va yurisdiksiyalari bo'yicha nomuvofiq soliq rejimi kabi noyob muammolarga duch kelmoqda. Maqolada ushbu muammolar qay darajada daromadlarni yo'qotish, raqobatni buzish va soliq ma'muriyatchiligida samarasizlikni keltirib chiqarishi o'rganiladi. Shuningdek, u eng yaxshi global amaliyot va siyosat variantlarini, jumladan, banklarga xos yig'implarni, raqamli soliq tizimlarini va soliq shaffoqligini yaxshilashni tahlil qiladi. Qiyosiy va tahliliy yondashuvdan foydalangan holda tadqiqotda bank xizmatlari uchun adolatli, samarali va majburiy soliq tizimini yaratish bo'yicha tavsiyalar berilgan, bunda asosiy e'tibor soliq siyosatini sektorning rivojlanayotgan biznes modellari bilan uyg'unlashtirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Bank sektoriga soliq solish, moliyaviy xizmatlar uchun soliq, soliqlarga rioya qilish, raqamli bank soliqqa tortish, soliq ma'muriyati, moliyaviy vositachilik, normativ islohot, soliq shaffoqligi.

Abstract: This paper examines the key challenges and potential solutions related to the taxation of banking services, which is often viewed as a functional function of a sector operating under complex financial structures and regulatory frameworks. Taxation in the banking sector faces unique challenges, such as the difficulty of applying value-added tax (VAT) to financial intermediation, profit shifting by multinational banks, and inconsistent tax treatment across jurisdictions. The paper examines the extent to which these challenges lead to revenue loss, distortions of competition, and inefficiencies in tax administration. It also analyses global best practices and policy options, including bank-specific levies, digital tax systems, and improvements in tax transparency. Using a comparative and analytical approach, the study makes recommendations for creating a fair, effective, and enforceable tax system for banking services, with a focus on aligning tax policies with the sector's evolving business models.

Keywords: Banking sector taxation, financial services tax, tax compliance, digital banking taxation, tax administration, financial intermediation, regulatory reform, tax transparency.

Абстрактный: В данной статье рассматриваются ключевые вопросы и возможные решения, связанные с налогообложением банковских услуг, которое часто рассматривается как функциональная задача сектора, функционирующего в условиях сложных финансовых структур и нормативно-правовых рамок. Налогообложение в банковском секторе сталкивается с уникальными проблемами, такими как сложность применения налога на добавленную стоимость (НДС) к финансовому посредничеству, вывод прибыли транснациональными банками и непоследовательность налогообложения в разных юрисдикциях. В статье рассматривается, в какой степени эти проблемы приводят к потере доходов, искажению конкуренции и неэффективности налогового администрирования. В нем также анализируются передовой мировой опыт и варианты политики, включая банковские сборы, системы цифрового налогообложения и повышение налоговой прозрачности. Используя сравнительный и аналитический подход, в исследовании представлены рекомендации по созданию справедливой, эффективной и реализуемой налоговой системы для банковских услуг с упором на приведение налоговой политики в соответствие с развивающимися бизнес-моделями сектора.

Ключевые слова: Налогообложение банковского сектора, налог на финансовые услуги, соблюдение налогового законодательства, налогообложение цифрового банкинга, налоговое администрирование, финансовое посредничество, реформа регулирования, налоговая прозрачность.

Kirish (Введение/Introduction).

Bank xizmatlarini soliqqa tortish butun dunyo bo'ylab siyosatchilar, tartibga soluvchilar va soliq organlari uchun murakkab va rivojlanayotgan muammodir. Moliyaviy vositachilikning asosi sifatida bank sektori iqtisodiy rivojlanishda hal qiluvchi rol o'ynaydi, ammo uning yuqori hajmdagi moliyaviy operatsiyalari, nomoddiy mahsulotlar va transcargaraviy operatsiyalar bilan ajralib turadigan noyob biznes modeli an'anaviy soliq tizimini murakkablashtiradi. Soliq qiymatni o'lchashdagi qiyinchiliklar tufayli qo'shimcha qiymat solig'i (QQS)ni bank xizmatlariga qo'llash ko'pincha qo'llanilishi va bu orqali soliq tushumlari salohiyatini cheklash va buzilishlarni keltirib chiqarish dolzarb masalalardan biridir.

Bundan tashqari, tijorat banklari, ayniqsa transmilliy institutlar foydani o'zgartirish bilan shug'ullanishi va soliq arbitraj imkoniyatlaridan foydalanishi, ichki soliq bazasini zaiflashtirishi va fiskal tenglikni buzishi mumkin. Raqamli bankingning yuksalishi ushbu muammolarni yanada kuchaytirib, amaldagi soliq qonunchiligidan tashqariga chiqadigan yoki yurisdiksiyalarda nomuvofiq tarzda ko'rib chiqiladigan yangi xizmatlar

va platformalarni joriy qiladi. Bu qiyinchiliklarga yuqori muvofiqlik xarajatlari, tartibga solishdagi bo'shliqlar va chegaralar bo'ylab uyg'unlashtirilgan soliq siyosatining yo'qligi qo'shiladi.

Ushbu masalalardan kelib chiqqan holda, ushbu maqola bank xizmatlari sektorini soliqqa tortish bilan bog'liq asosiy muammolarni o'rganishga va ilg'or xalqaro tajribalar, siyosat innovatsiyalari va huquqiy islohotlarga asoslangan potentsial yechimlarni baholashga intiladi. Tahlil zamonaviy bank faoliyatining murakkabliklari moslasha oladigan yanada adolatli, shaffof va samarali soliqqa tortish tizimini rivojlantirishga hissa qo'shishga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili (Обзор литературы/Literature review).

Bank xizmatlari sektoriga soliq solish turli xil akademik tadqiqotlarda ta'kidlanganidek, murakkab muammolar va potentsial yechimlarni taqdim etadi. Birlamchi masalalar moliyaviy xizmatlarga GST/QQS kabi soliqni qo'llashning murakkabliklari, tabaqalashtirilgan soliq shkalalariga bo'lgan ehtiyoj va korporativ soliq tuzilmalarining moliyaviy barqarorlikka ta'siri atrofida. Taklif etilayotgan yechimlar nol reyting usullari, bank yig'implari va risk va kapitalni yaxshiroq muvozanatlash

uchun korporativ soliq siyosatiga tuzatishlarni o'z ichiga oladi. Ushbu yondashuvlar soliqlarning kaskadli oqibatlarini bartaraf etishga, banklarning adolatli badallarini ta'minlashga va moliyaviy barqarorlikni oshirishga qaratilgan.

Kshitija Jadhav hamda Szolno-Koguclarga ko'ra QQS moliyaviy xizmatlarga qo'llash, ko'pincha bir nechta tomonlar va transchegaraviy elementlarni o'z ichiga olgan moliyaviy operatsiyalarning tabiati tufayli ayniqsa murakkabdir. Ushbu murakkablik soliqlarning kaskadlanishi va to'langan soliqlar uchun zulksiz kredit oqimini ta'minlashda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. [1,2].

Bank sektorida soliqlarni ma'muriyatchilik qilishda qiyinchiliklar, jumladan, moliyaviy xizmatlarning o'ziga xos xususiyatini aks ettiruvchi tabaqalashtirilgan soliq shkalasiga ehtiyoj bor. Ushbu murakkablik samarasizlikka va banklar uchun muvofiqlik xarajatlarining oshishiga olib kelishi mumkin [3,4].

Mark J. Roe va boshqalarga ko'ra hozirgi korporativ soliq tuzilmasi ko'pincha o'z mablag'laridan ko'ra qarzni afzal ko'radi, bu esa banklarda kapitalning etarli darajasini saqlab qolish harakatlariga putur etkazishi mumkin. Qarzga nisbatan bunday moyillik tizimli xavf va moliyaviy beqarorlikni oshirishi mumkin [5,6].

Kshitija Jadhav va boshqalar banklarda soliq solishda bo'yicha taklif etilayotgan yechimlardan biri sifatida soliqlarning kaskadli ta'sirini yumshatishga yordam beradigan moliyaviy xizmatlarning nol reytingidir. Biroq, bu usul cheklavlarga ega va samarali bo'lishi uchun qochishga qarshi kuchli siyosatni talab qiladi [7,8].

Karolina Pulawskaninig ta'kidlashicha bank yig'irlarini qo'llash moliya sektorining moliyaviy barqarorlik kabi davlat tovarlariga qo'shgan hissasini hal qilishning yana bir yondashuvidir. [9]. Chaudhry, va boshqalarga ko'ra ushbu bank yig'irlari banklarning xavf-xatarga duchor bo'lishini aks ettirish va yirik tashkilotlarning potentsial qutqaruv xarajatlariga adolatli hissa qo'shishini ta'minlash uchun tuzilishiga olib keladi [10].

Harding, J. P va boshqalarining ta'kidlashicha qarzga nisbatan noxolislikni bartaraf etish uchun ba'zilar bank kapitali darajasidagi korporativ daromad solig'i yukini talab qilinadigan minimal darajadan oshirishni taklif qilmoqdalar. Bu xavfli moliyaviy majburiyatlarining soliqqa tortilishini kamaytirish orqali qoplanishi mumkin, bu esa banklarning xavfsizroq kapitallashuvini rag'batlantiradi [11].

Andy Mullineuxning fikricha Buyuk Britaniya tijorat banklarida moliyaviy xizmatlarga QQSni joriy etish "erkin bank" tizimining samarasizligini bartaraf etishi va banklarning soliq to'lovchilardan oladigan sug'urtasiga mos ravishda soliq to'lashini ta'minlashi mumkin. Ushbu yondashuv, shuningdek, yirik banklar ega bo'lgan raqobatdosh ustunlikka ham javob beradi [12].

DeAngelo, H., va boshqalariga ko'ra bank yig'irlarini amalga oshirish va korporativ soliq tuzilmalariga kiritilgan o'zgartirishlar mahalliy banklarni xalqaro raqobatdoshlikka nisbatan ortiqcha yuklamalik uchun ehtiyotkorlik bilan sozlanishi kerak. Bundan tashqari, yangi soliq tizimlariga o'tish murakkab bo'lishi mumkin va muhim tartibga soluvchi nazoratni talab qiladi beradi [13].

D. Besanko va boshqalarning ta'kidlashicha hukumat moliyaviy barqarorlikka bo'lgan ehtiyojini soliqqa tortishning bank sektoriga potentsial iqtisodiy ta'siri bilan muvozanatlashlari kerak. Davom etayotgan bahs-munozaralar moliyaviy xizmatlarning o'ziga xos xususiyatlarini ham, kengroq iqtisodiy kontekstni ham hisobga oladigan nozik yondashuv zarurligini ta'kidlaydi [14].

Tadqiqotni amalga oshirishda foydalanilgan usullar (Methods/Методы).

Ushbu tadqiqotda bank xizmatlari sektorini soliqqa tortish bilan bog'liq asosiy muammolar va taklif qilingan yechimlarni o'rganish uchun qiyosiy holatlar tahlili bilan to'ldiriladigan sifatli, analitik metodologiyani qo'llaydi. Maqsad - tuzilmaviy va siyosat darajasidagi soliq muammolarini tushunish va turli iqtisodiy kontekstlarga mos keladigan amaliy echimlarni tavsiya etish. ishlab chiqilgan.

Tadqiqot bank sektoridagi soliq bilan bog'liq muammolarni aniqlash, turkumlash va baholashga qaratilgan tavsifiy va nazariy dizaynidir iborat. Qiyosiy tushunchalarni taqdim etish uchun rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotlari aralashmasidan misollar ko'rib chiqiladi. Ushbu holatlar soliq rejimlarining xilma-xilligi, bank sektorining etukligi va raqamli transformatsiya darajalari asosida tanlangan. Shuningdek, Qiyosiy siyosat tahlili, SWOT tahlili hamda Huquqiy va me'yoriy asoslar o'rganilgan. Tegishli soliq qonunlari,

me'yoriy hujjatlar va bank sohasiga ta'sir ko'rsatadigan so'nggi islohotlar, ayniqsa raqamli bank va transchegaraviy soliqqa tortish bo'yicha tanqidiy ko'rib chiqilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi (Анализ и результаты. Analysis and results).

Soliq soliqqa tortish byudjet siyosatining asosi bo'lib, davlat tovarlari va xizmatlarini moliyalashtirish uchun juda muhimdir. Biroq, bank xizmatlari sohasi haqida gap ketganda, soliqqa tortish murakkab ish bo'lib qoladi. Tijorat banklari moliyaviy tuzilmasi, xizmatlar ko'rsatishi va tavakkalchilik darajasi bilan boshqa tarmoqlardan sezilarli darajada farq qiladi, bu esa an'anaviy soliq modellarini qo'llashni qiyinlashtiradi. Ushbu inshoda bank xizmatlarini soliqqa tortishning asosiy muammolari tanqidiy tahlil qilinadi va ilg'or jahon amaliyotlari va so'nggi moliyaviy yangiliklardan kelib chiqqan holda hayotiy siyosat yechimlari taklif etiladi.

Bank sektorini soliqqa tortishdagi eng doimiy muammolardan biri moliyaviy xizmatlarning ko'pchiligini qo'shilgan qiymat solig'idan (QQS) ozod qilishdir. Banklar marjaga asoslangan narxlash orqali ishlayotganligi sababli - aniq xizmat to'lovlari emas, balki foiz stavkalari tarqalishidan daromad olish - har bir operatsiya nuqtasida qo'shilgan qiymatni aniqlash qiyin. Natijada, aksariyat yurisdiksiyalar asosiy bank xizmatlarini QQSdan ozod qiladi, bu esa kaskadli soliq ta'siriga va sezilarli daromad yo'qotilishiga olib keladi. Masalan, ozod qilingan xizmatlarni sotib olgan moliyaviy bo'lmagan firmalar QQSni qaytarishni talab qila olmaydi, bu esa biznes yuritish xarajatlarini oshiradi va iqtisodiy betaraflikni buzadi.

Ko'plab tijorat banklar ko'pincha foydani past solikli yurisdiksiyalarga o'tkazish uchun xalqaro soliq qoidalaridagi farqlardan foydalanadilar. Guruh ichidagi kreditlash, transfer narxlarini manipulyatsiya qilish va offshor sho'ba korxonalardan foydalanish kabi usullar bank foydasiga samarali soliq yukini kamaytiradi. Ushbu amaliyot milliy soliq suverenitetiga putur etkazadigan va moliya institutlariga bo'lgan ishonchni pasaytiradigan bazaning eroziyasi va foydaning o'zgarishi global muammosiga hissa qo'shadi.

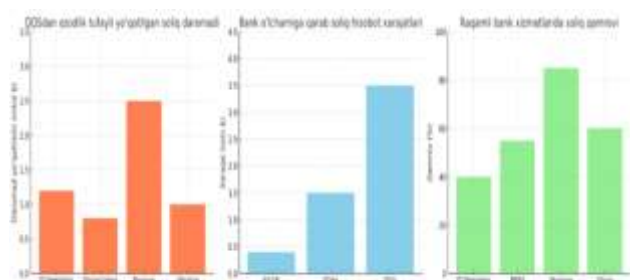
Bank ishi borgan sari onlayn rejimga o'tayotgani sababli, soliq organlari fintech platformalari va mobil banking xizmatlariga tegishli raqamli soliq siyosatini o'z ichiga olishi kerak. Bular raqamli xizmatlar soliqlari yoki tenglashtirish yig'irlarini o'z ichiga olishi mumkin, bu onlayn tranzaksiyalar orqali hosil qilingan qiymat foydalanuvchi mamlakatida tegishli tarzda soliqqa tortilishini ta'minlaydi.

Hukumatlar soliq hisobotlarini avtomatlashtirish va banklar uchun xavflarni baholash uchun sun'iy intellekt va katta ma'lumotlardan foydalangan holda elektron soliq platformalariga sarmoya kiritishlari kerak. Bu nafaqat qonunchilikka rioya qilish xarajatlarini kamaytiradi, balki soliq ma'muriyati samaradorligini oshiradi va firibgarlikni kamaytiradi.

Bank sektorini soliqqa tortishda yuqori muvofiqlik yukining eng samarali yechimlaridan biri soliq ma'muriyatchiligining raqamli transformatsiyasi hisoblanadi. Hukumatlar banklar uchun soliq hisobotlarini berish jarayonlarini soddalashtirish uchun sun'iy intellekt (AI), mashinalarni o'rganish va katta ma'lumotlar tahlilidan foydalanadigan elektron soliq platformalarini ishlab chiqish va joriy etishga ustuvor ahamiyat berishlari kerak. Ushbu platformalar moliyaviy operatsiyalar ma'lumotlarini avtomatik ravishda ajratib olishi, tekshirishi va tahlil qilishi mumkin, bu esa qo'lda hisobot berish zaruratini kamaytiradi va inson xatosi yoki qasddan noto'g'ri hisobot berish xavfini kamaytiradi.

Sun'iy intellektga asoslangan tizimlarni integratsiyalashtirish holda soliq organlari real vaqt rejimida xavflarni baholash, shubhali tranzaksiyalarni belgilash va soliq to'lashdan bo'yin tovlashning ehtimoliy holatlarini yanada samaraliroq aniqlashlari mumkin. Bundan tashqari, avtomatlashtirilgan muvofiqlik vositalari moslashtirilgan soliq majburiyatlari bo'yicha xulosalar va eslatmalarni yaratishi mumkin, bu esa banklarga o'zgaruvchan tartibga solish talablari va muddatlari bilan dolzarb bo'lib qolishiga yordam beradi.

Bunday yondashuv nafaqat banklar, ayniqsa kichik va o'rta tashkilotlar uchun operatsion xarajatlarni kamaytiradi, balki umumiy soliq shaffofligini, firibgarlikni aniqlash va ma'muriy samaradorlikni oshiradi. Estoniya va Singapur kabi davlatlar allaqachon raqamli infratuzilma bank ishi kabi murakkab sektorlarda soliqqa rioya qilishni tubdan yaxshilashi mumkinligini ko'rsatib, bunday tizimlarning muvaffaqiyatli namunalari taqdim etmoqda (1-rasmga qarang).

1-rasm. Bank xizmatlari sektorini soliq olishdagi jarayonlar¹

Yuqoridagi grafiklar bank xizmatlari sektoridagi asosiy soliq muammolari va ularning echimlariga oid quyidagi tahlillarni ko'rsatadi:

1. QQSdan yo'qotilgan daromad: O'zbekiston va boshqa davlatlarda bank xizmatlariga QQS qo'llanilmasligi byudjetga sezilarli darajada yo'qotish olib kelmoqda.

2. Soliq hisobot xarajatlari: Kichik banklar nisbatan kamroq, ammo ulush jihatdan yuqori xarajat qiladi. Yirik banklarda bu xarajatlar miqdor jihatdan sezilarli.

3. Raqamli soliq qamrovi: Raqamli bank xizmatlarida soliq qamrovi O'zbekistonda nisbatan past bo'lib, Yevropaga qaraganda orqada qolmoqda, bu esa raqamli iqtisodiyotda soliq yo'qotish xavfini oshiradi. Raqamli bank xizmatlarining kengayib borayotganiga qaramay, O'zbekistonda bu xizmatlarga nisbatan soliq siyosati yetarlicha qamrovli emas. Mobil ilovalar, onlayn to'lov tizimlari va fintech platformalar orqali ko'rsatilayotgan xizmatlarning ko'pi hozircha an'anaviy soliqqa tortish tizimidan chetda qolmoqda. Bu esa ikki asosiy muammoni yuzaga keltiradi:

1-jadval
Xalqaro miqyosda bank xizmatlari sektorini soliq olishdagi muammolar va echimlar muammolar va ularning tuzilmaviy va institutsional mexanizmlari²

№	Muammo	Tavsif	Echim	Echim mexanizmi
1.	QQS (qo'ndirilgan qimmat solig'i) qo'llanilmasligi	Bank xizmatlari aksariyat hollarda QQSdan ozod qilingan. Bu esa byudjetga tizimlik kamayishga olib keladi.	Bank xizmatlariga modifikatsiyalangan QQS tizimini joriy etish.	- Naqliy to'lov usulida QQS (Cash-flow based VAT). - Xizmatga nisbatan alohida soliq stavkalari. - Mahalliy aholi soliqqa o'tirish.
2.	Soliq qochish va daromadlarni chetga chiqarish (offshoring)	Yirik banklar offshor zonalar orqali soliqsiz daromad qoladi.	Xalqaro banklarlikni kuchaytirish va avtomatik aloqalar tizimini joriy etish.	- OECD BEPS mexanizmi. - CRS (Common Reporting Standard). - Soliq shaffoqligini oshirish.
3.	Soliq hisobotlarida yulduz (complex burden)	Soliq tizimining murakkabligi hisobot ustida qo'shimcha xarajat va ustalik xavfini keltirib chiqaradi.	Soliq hisobotlarini ruxsilotlash va avtomatlashtirish.	- E-tax platformalar. - AI va Big Data orqali risk tahlil. - Elektron hisobot tizimlari.
4.	Raqamli bank xizmatlarining soliqqa tortilmasligi	Fintech, mobil banking va onlayn tranzaksiyalarda ko'p hollarda soliq bazasidan tashqari qolmoqda.	Raqamli xizmatlarga soliq qamrovini kengaytirish.	- Raqamli xizmatlar solig'i (DST). - Mobil banklarga ruiqatda soliq integritiyasi.
5.	Bank sektoriga nisbatan soliq yulduzi	An'anaviy banklar soliq to'laydi, ammo raqamli fintech kompaniyalar o'zaro yoki tizimdan soliq to'lamaydi.	Sektorlararo soliq muvofiqlashtirish tizimini joriy etish.	- Soliq bazasini kengaytirish. - Soliq stavkalarini barabarlash va tenglashtirish.

Xalqaro miqyosda bank xizmatlari sektorini soliq olishdagi muammolar va echimlar muammolar va ularning tuzilmaviy va institutsional mexanizmlari bilan yechimlari ko'rsatilgan (1-jadvalga qarang).

Ko'pgina mamlakatlarda bank va moliyaviy xizmatlar qo'shilgan qiymat solig'idan (QQS) ozod etilgan. Bu yondashuvning sababi — moliyaviy xizmatlarni aniq narx asosida o'lash va ularga QQSni hisoblash qiyinligi. Ammo bu ozodlik ko'plab davlatlar byudjeti uchun soliq tushumlarining kamayishiga olib kelmoqda. Masalan, Evropa Ittifoqi mamlakatlarida har yili moliyaviy xizmatlar uchun qo'llanilmayotgan QQS tufayli milliardlab yevro yo'qotiladi.

So'nggi yillarda raqamli moliyaviy xizmatlar, masalan, mobil banking, fintech platformalari, kriptovalyutalar va onlayn to'lov tizimlari global miqyosda keng tarqalmoqda. Ammo ko'plab davlatlarda bu xizmatlarga nisbatan soliq siyosati hali ham to'liq ishlab chiqilmagan. Raqamli iqtisodiyotning aniqligi past bo'lib, tranzaksiyalari tez amalga oshiriladi, bu esa soliq organlari uchun kuzatuvni murakkablashtiradi. Echim sifatida, Yevropa va Osiyo davlatlarida "raqamli xizmatlar solig'i" joriy qilinmoqda. Bu soliq to'g'ridan-to'g'ri raqamli xizmat ko'rsatuvchi kompaniyalar foydasiga asoslangan tarzda belgilanadi. Hindiston, Fransiya va Italiya kabi davlatlar bu tizimni muvaffaqiyatli amalga oshirib kelmoqda.

Transchegaraviy bank faoliyati ba'zan offshor zonalar orqali daromadni yashirish va soliqlardan qochishga olib keladi. Bu holat global

moliyaviy adolatsizlikka sabab bo'lib, kichik mamlakatlar bundan ayniqsa zarar ko'radi.

Institutsional echim sifatida OECD va G20 davlatlari "BEPS tashabbusi"ni (Base Erosion and Profit Shifting) ilgari surdi. Bu tashabbus soliqqa tortish bazasini kengaytirish, daromadlarning offshorga chiqarilishini cheklash va yirik kompaniyalarni shaffof faoliyat yuritishga majbur qilishga qaratilgan. Bunga qo'shimcha ravishda, "Common Reporting Standard" mexanizmi orqali mamlakatlar o'rtasida moliyaviy ma'lumotlar almashinuvi yo'lga qo'yildi.

Dunyo mamlakatlari orasida bank sektoriga nisbatan turli soliq siyosatlar mavjud. Ba'zi davlatlar bank xizmatlarini soliqdan to'liq ozod qilgan bo'lsa, boshqalar soliq stavkalarini yuqori darajada belgilagan. Bu esa transchegaraviy moliyaviy xizmatlar uchun raqobat muhitida nomutanosiblik tug'diradi.

Tuzilmaviy echim sifatida xalqaro darajada yagona yondashuvlarni ishlab chiqish muhim hisoblanadi. OECD, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) va Jahon banki kabi tashkilotlar davlatlarga soliq siyosatini uyg'unlashtirish, ayniqsa moliyaviy xizmatlar bo'yicha soliq bazasini kengaytirish bo'yicha texnik va siyosiy tavsiyalar beradi.

Shu o'rinda bank xizmatlarini soliqqa tortish murakkab va ko'p qirrali masala hisoblanadi. QQS muammolari, raqamli iqtisodiyotdagi soliq qamrovining pastligi, offshor faoliyat va soliq siyosatidagi nomuvofiqliklar global miqyosda soliq yo'qotishlariga olib kelmoqda. Biroq, mavjud tuzilmaviy va institutsional mexanizmlar orqali bu muammolarni hal qilish mumkin. Naqd oqim asosidagi QQS, raqamli xizmatlarga DST solig'i, BEPS tashabbusi va xalqaro ma'lumot almashinuvi tizimlari bu borada eng samarali yondashuvlar bo'lib, ularni milliy siyosatga moslashtirib joriy qilish orqali soliqqa tortish samaradorligini oshirish mumkin.

Xulosa va takliflar (Заключение. Conclusion).

1. Soliq siyosatining zamonaviylashuvi moliyaviy sektorda yuksalishga xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda ko'plab davlatlar, jumladan O'zbekiston ham bank xizmatlari sektorini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish ustida izchil ish olib bormoqda. Ayniqsa, raqamli bank xizmatlari va fintech yechimlarining ommalashuvi soliq tizimiga yangicha yondashuvlarni kiritishga zamin yaratmoqda. Soliq bazasini kengaytirish va byudjet barqarorligini ta'minlashga xizmat qiluvchi ijobiy tendensiyadir. Yangi texnologiyalar orqali soliqqa tortish jarayoni shaffoflashmoqda, bu esa bank tizimiga ishonchni kuchaytiradi.

2. Raqamli texnologiyalar soliqqa tortish samaradorligini oshirmoqda.

Sun'iy intellekt, Big Data va raqamli monitoring tizimlarining joriy etilishi orqali banklar faoliyatini real vaqt rejimida nazorat qilish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu esa soliq organlariga ko'proq aniq va tezkor ma'lumotlar bilan ishlash imkonini bermoqda. Ushbu yondashuvlar, ayniqsa, noqonuniy daromadlarni aniqlash, soliqqa tortilmagan xizmatlar bo'yicha nazoratni kuchaytirish va soliqqa bo'lgan hurmatni oshirishda juda muhim vositadir.

4. Xalqaro hamkorlik orqali adolatli soliq muhiti shakllanmoqda. BEPS, CRS va boshqa xalqaro tashabbuslar yordamida bank faoliyatidagi transchegaraviy soliq qochish holatlarining oldi olinmoqda. O'zbekiston ham bu yo'nalishda xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kengaytirib bormoqda. Bu milliy soliq siyosatining jahon tajribasiga yaqinlashishini, shuningdek, xalqaro moliyaviy tizimda O'zbekistonning ishtirokini kuchaytirishini bildiradi. Adolatli va muvozanatli soliq muhiti yaratilmoqda.

5. Soliq siyosatining modernizatsiyasi raqobatbardosh bank tizimini shakllantiradi. Soliq siyosatining soddalashtirilishi, soliq yukining optimal darajada bo'lishi banklar uchun yanada qulay biznes muhitini yaratadi. Bu, o'z navbatida, yangi investitsiyalarni jalb qiladi va moliyaviy xizmatlarning sifatini oshiradi. Pozitiv yondashuvda aytish mumkinki, samarali soliq islohoti — nafaqat byudjet tushumlarini oshiradi, balki iqtisodiy faollikni, xususan, banklararo raqobatni ham kuchaytiradi.

6. Soliqqa tortishning shaffoqligi va barqarorligi fuqarolarda ishonch uyg'otmoqda. Soliq islohotlarining ochiq amalga oshirilishi, hisobotlarning raqamlashtirilgan holda yuritilishi jamiyatda soliq tizimiga nisbatan ishonchni oshiradi. Ayniqsa, bank xizmatlari ko'plab oddiy fuqarolar bilan bevosita bog'liq bo'lgan soha bo'lgani uchun bu juda muhim. Bu fuqarolik ongini yuksaltirish, ijtimoiy adolatni mustahkamlash va iqtisodiy islohotlarga ijobiy munosabatni shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jadhav, K., Sonule, V., & Vyakaranam, L. (2022). Taxing Loan Intermediary Services: A Comparative Study of India, Argentina & China. 10(08). <https://doi.org/10.56025/ijaresm.2022.108783>
2. Szołno-Koguc, J., & Twarowska, M. (2014). TAXATION OF THE FINANCIAL SECTOR IN THE EUROPEAN UNION-AN ATTEMPT TO FIND THE BEST SOLUTION. *Journal of Economics & Management*, 18.
3. МАГОМЕДОВ, М. А., & Стамбулова, Х. З. (2023). Prospects for improving the taxation of commercial banks. *Экономика и Предпринимательство*, 2(151), 977–981. <https://doi.org/10.34925/eip.2023.151.2.190>
4. Shackelford, D. A., Shaviro, D. N., & Slemrod, J. (2010). Taxation and the financial sector. *National Tax Journal*, 63(4), 781-806.
5. Roe, M. J., & Troege, M. (2017). Containing Systemic Risk by Taxing Banks Properly. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/SSRN.2767151>
6. Schepens, G. (2016). Taxes and bank capital structure. *Journal of financial Economics*, 120(3), 585-600.
7. Jadhav, K., Sonule, V., & Vyakaranam, L. (2022). Taxing Loan Intermediary Services: A Comparative Study of India, Argentina & China. 10(08). <https://doi.org/10.56025/ijaresm.2022.108783>
8. Admati, A. R., DeMarzo, P. M., Hellwig, M., & Pfleiderer, P. (2010). Fallacies, irrelevant facts, and myths in the discussion of capital regulation: Why bank equity is not expensive (No. 2010, 42). *Preprints of the Max Planck Institute for Research on Collective Goods*.
9. Puławska, K. (2021). Taxation of the financial sector: Is a bank levy the answer to the financial crisis? *Journal of Banking Regulation*, 1–15. <https://doi.org/10.1057/S41261-021-00178-W>
10. Chaudhry, S. M., & Mullineux, A. (2014). Taxing Banks Fairly. *Research Papers in Economics*. <https://econpapers.repec.org/RePEc:elg:eebook:15860>
11. Harding, J. P., Liang, X., & Ross, S. L. (2007). The optimal capital structure of banks: Balancing deposit insurance, capital requirements and tax-advantaged debt.
12. Mullineux, A. (2011). Taxing Banks Fairly. *Social Science Research Network*. <https://doi.org/10.2139/SSRN.1959359>
13. DeAngelo, H., & Stulz, R. M. (2015). Liquid-claim production, risk management, and bank capital structure: Why high leverage is optimal for banks. *Journal of financial economics*, 116(2), 219-236.
14. Besanko, D., & Kanatas, G. (1996). The regulation of bank capital: Do capital standards promote bank safety?. *Journal of financial intermediation*, 5(2), 160-183.